

Έργα Ειρήνης και Πολέμου στη Λέσβο Ινδοπερσικός πολεμικός οπλισμός από τη Μυτιλήνη

δ. Ινδοπερσικό κράνος
Kulah - khud

β. Διχαλωτή ηόχη δόρατος

ε. Προστατευτικό εξάρτημα βραχίονα
με έντυπη διακόσμηση

Συντονισμός - Επιμέλεια: Δρ Παύλος Τριανταφυλλίδης
Κείμενα: Μαρία Παπαγεωργίου
Σχέδια: Λένα Μακρέλλη
Σχεδίαση εντύπου: Μαίρη Κοκκινοφόρου
© ΥΠ.ΠΟ.Α. - ΕΦΑ ΛΕΣΒΟΥ 2019

ΜΥΤΙΛΗΝΗ 2019

Η Τέχνη στο Ισλάμ: συγκλήσεις και αποκλήσεις

Η περίοδος των Μεγάλων Αυτοκρατοριών (16ος-19ος αι.) στην Ανατολή σηματοδοτείται με την ακμή των τριών μεγάλων δυνασθειών, των Οθωμανών στην Εγγύς Ανατολή, τη βόρεια Αφρική και τα Βαλκάνια, των Σαφαβίδων στο Ιράν και των Μογγόλων στην Ινδία. Ο ισλαμικός πολιτικός και στρατιωτικός επεκτατισμός, καθώς και η ισχυρή συγκεντρωτική διάρθρωση των αυτοκρατοριών αυτών, αντικατοπτρίζεται στην αυλική τέχνη με τη δημιουργία ενός ιδιότυπου και πλούσιου καλλιτεχνικού ρεπερτορίου, που αποτελεί αμάλγαμα παλαιότερων τεχνοτροπικών τάσεων, όπως της τέχνης των τιμουριδών προγόνων των Μογγόλων, της σαφαβικής ηγοτεχνίας και της ισχυρής, προγενέστερης παράδοσης των οθωμανικών φυσιοκρατικών τέχνεργων. Η μικροτεχνία της εποχής αυτής εμπνέεται κυρίως από τα περίφημα φυτικά αραβουργήματα και τους γεωμετρικούς διακόσμους, τα επαναλαμβανόμενα μοτίβα που συνδυάζονται με ιρανικές επιγραφές, αλλιά και με την περίτεχνη διακόσμηση πολύτιμων λίθων ή με τη χρήση στοιχείων στην προσωπογραφία, της δυτικής προοπτικής. Το εξαιρετικά ιδιαίτερο εύρημα, ο ινδοπερσικός πολεμικός οπλισμός που βρέθηκε στη Μυτιλήνη, αποτελεί έκφραση όλων των παραπάνω καλλιτεχνικών τάσεων, όπως αποκρυσταλλώθηκαν στην τέχνη του Ισλάμ, μια τέχνη που διατηρεί όλα τα φιλόδοξα χαρακτηριστικά της, δηλώνοντας συγκλήσεις και αποκλήσεις από την τέχνη των αλλιόδοξων.

Δρ Παύλος Τριανταφυλλίδης
Προϊστάμενος Εφορείας Αρχαιοτήτων Λέσβου

Ινδοπερσικός πολεμικός οπλισμός από τη Μυτιλήνη

Το έτος 1960 παρουσιάστηκαν επιγραμματακά από τον τότε Έφορο Αρχαιοτήτων Νήσων Αιγαίου, Σεραφείμ Χαριτωνίδη, στον 16ο τόμο των *Χρονικών του Αρχαιολογικού Δελτίου*, μέρη πολεμικού οπλισμού:

«*Σημαντικόν τυχαίον εύρημα ύπήρξεν ή εις τήν κατά τά νότια τής πόλεως συνοικίαν τής Χρυσομαλλούσης εντός χειμάρρου υπό παιδων άνεύρεις χαλυβδίνης πανοπλίας, συνισταμένης εις κράνος μετά δικτυωτού πλέγματος, λόγχην άκοντίου, λόγχην διχαλωτήν, ζεύγος πελέκων, ών ό έτερος μετά τοϋ σιδηρού στυλεοϋ του, και κνημίδα. Η έξωτερική επιφάνεια πάντων τών όπλων τούτων (πλήν τοϋ στυλεοϋ) φέρει έπιπεδόγλυφον διάκοσμον περσικής τέχνης εκ φυτομόρφων στοιχείων εις πυκνήν πολύπλοκον διάταξιν, ένίοτε μετά τοξενόντων ίππέων εντός αυτου*».

Σχεδιαστική απεικόνιση λεπτομέρειας επιγραφής του ινδοπερσικού κράνους

Έκτοτε και μέχρι το έτος 2016 τα τυχαία αυτά ευρήματα, τα οποία δεν αποκαλύφθηκαν διά της ανασκαφικής μεθόδου, αηλιά εντοπίστηκαν από παιδιά, εντός ρέματος στη συνοικία Χρυσομαλλούσα της Μυτιλήνης, στις 12 Μαρτίου του 1960, και παραδόθηκαν στην Αρχαιολογική Υπηρεσία, φιλοξενούνταν στο Παλαιό Αρχαιολογικό Μουσείο Μυτιλήνης. Κατά τα έτη 2017 και 2018 μεταφέρθηκαν στο Νέο Αρχαιολογικό Μουσείο, όπου δρομολογήθηκε η επιμελής συντήρησή τους.

Πρόκειται για αντικείμενα τα οποία αποτελούν μέρος χαλύβδινης πανοπλίας και όπλων ισλαμικής τέχνης, στα οποία συγκαταλέγονται: α. *λόγχη* με ζεύγος κυρτών φυλλοειδών αποφύσεων, εκφυσόμενων από τη βάση, β. *λόγχη* διχαλωτή με κυματοειδή σχηματισμό στις πλευρές των αιχμών και έντυπα φυτικά σχέδια που

κοσμούν αμφίπλευρα το αντικείμενο, γ. Ζεύγος *πελέκων* όμοιας τυπολογίας (ο ένας με συμφυή στείλειό) και αμφίπλευρα έντυπη και εγχάρακτη διακόσμηση με σκηνές κυνηγιού, δ. ημισφαιρικό *κράνος* (στα περσικά *Kulah-khud*) με αησιδωτό δικτυωτό πλέγμα που κρέμεται περιμετρικά και επιμήκη πυραμιδικό ῥοφίο με αιχμηρή απόληξη άνω, και δικτυωτό πλέγμα για τη θωράκιση ῥαιμού περιμετρικά. Στην πρόσθια όψη ειδική υποδοχή, φέρει κινητό, κατακόρυφα τοποθετημένο, κυρτό στέλεχος τετράγωνης διατομής, για την προστασία της ρινικής περιοχής και της κάτω γνάθου. Η εξωτερική επιφάνειά του είναι φιλοτεχνημένη και κατάκοσμη από έντυπη και εγχάρακτη διακόσμηση με φυτικά κοσμήματα και σκηνές κυνηγιού. Η εσωτερική επιφάνεια του κράνους διατηρεί υφασμάτινη επένδυση ερυθρού χρώματος. Το σύνολο συμπληρώνει: ε. *προστατευτικό εξάρτημα αντιβραχίονα* (στα περσικά *Basuband* και στα ινδικά *Dastana*), το οποίο είναι ίδιας τεχντροπίας και διακόσμησης με το κράνος και τους πελέκεις και αποτελείται από ένα επίμηκες τμήμα που προστάτευε τον βραχίονα, και από δύο ομοίως επιμήκη ελάσματα που συνδέονται μεταξύ τους και εφάρμοζαν στον καρπό. Τα περισσότερα αντικείμενα περιβάλληθοντα από ενεπίγραφες ταινίες και διάχωρα με αραβικούς χαρακτήρες σε χαμηλό ανάγλυφο.

Η ιδιαιτερότητα των μοναδικά σωζόμενων δειγμάτων οπλισμού στη Μυτιλήνη έγκειται στο ότι αποτελούν συνάμα χαρακτηρισικά έργα τέχνης της ηεγόμενης ινδοπερσικής τεχντροπίας, που χαρακτηρίζει τα αντικείμενα που παρήχθησαν από τον 16^ο μέχρι τον 19^ο αιώνα στην Περσία και την Ινδία, την περίοδο κυριαρχίας των Μεγάλων Μογγόλων, η πολιτιστική συνεισφορά των οποίων επικεντρώνεται, εκτός των άλλων, στη συγχώνευση της περσικής τέχνης και της λογοτεχνίας με την ινδική.

Η επίδραση της Περσίας, μάάλιστα, στην τέχνη των οπλιουργών στην Ινδία ήταν πολύ χαρακτηριστική, καθώς πολλοί τύποι είναι κοινοί και στις δύο χώρες.

Ο οπλισμός, άλλωστε, συνιστούσε βασικό στοιχείο εξάπλωσης της πίστης, που στην προκείμενη περίπτωση πρόκειται για τη θρησκεία του Ισλάμ. Από την εμφάνισή της στην Αραβία του έβδομου αιώνα και αναπόφευκτα ῥόγω της μεγάλης γεωγραφικής διάδοσης και της μακράς της ιστορίας, τα ισλαμικά όπλα και οι πανοπλίες αντικατοπτρίζουν ένα ευρύ φάσμα περιφερειακών και εθνικών μορφών, καθώς και τεχνικές, κοινωνικές και καλλιτεχνικές αλληλαγές κατά τις διάφορες φάσεις

της ιστορίας τους και αντιπροσωπεύουν την ωραιότερη και πιο εκλεκτή μορφή τέχνης που παράγεται στον ισλαμικό κόσμο. Είτε πρόκειται για αγκέμαχα είτε για εκηβόλα όπλα και μέρη ενδυμασίας, η διακόσμησή τους με πολύτιμα υλικά και την εξαιρετική αραβική καλλιγραφία αντικατοπτρίζει την τεχνολογία της μεταλλουργίας, των Μεγάλων Μογγόλων, η πολιτιστική συνεισφορά των οποίων επικεντρώνεται, εκτός των άλλων, στη συγχώνευση της περσικής τέχνης και της λογοτεχνίας με την ινδική.

Η επίδραση της Περσίας, μάάλιστα, στην τέχνη των οπλιουργών στην Ινδία ήταν πολύ χαρακτηριστική, καθώς πολλοί τύποι είναι κοινοί και στις δύο χώρες.

Ο οπλισμός, άλλωστε, συνιστούσε βασικό στοιχείο εξάπλωσης της πίστης, που στην προκείμενη περίπτωση πρόκειται για τη θρησκεία του Ισλάμ. Από την εμφάνισή της στην Αραβία του έβδομου αιώνα και αναπόφευκτα ῥόγω της μεγάλης γεωγραφικής διάδοσης και της μακράς της ιστορίας, τα ισλαμικά όπλα και οι πανοπλίες αντικατοπτρίζουν ένα ευρύ φάσμα περιφερειακών και εθνικών μορφών, καθώς και τεχνικές, κοινωνικές και καλλιτεχνικές αλληλαγές κατά τις διάφορες φάσεις της ιστορίας τους και αντιπροσωπεύουν την ωραιότερη και πιο εκλεκτή μορφή τέχνης που παράγεται στον ισλαμικό κόσμο. Είτε πρόκειται για αγκέμαχα είτε για εκηβόλα όπλα και μέρη ενδυμασίας, η διακόσμησή τους με πολύτιμα υλικά και την εξαιρετική αραβική καλλιγραφία, αντικατοπτρίζει την τεχνολογία της μεταλλουργίας.

Σχεδιαστική απεικόνιση λεπτομέρειας διακόσμησης του ινδοπερσικού κράνους

α. Σχεδιαστική απεικόνιση λόγχης δόρατος

Μαρία Παπαγεωργίου
Αρχαιολόγος Εφορείας Αρχαιοτήτων Λέσβου

γ. Κεφαλή / ῥεπίδα πελέκων με έντυπη διακόσμηση